

۱. مرتبه بزرگی تعداد نوترون‌هایی را که می‌توان تنگ هم در یک توپ تنیس به شعاع $3/2\text{cm}$ جای داد، تخمین بزنید. در این صورت مرتبه بزرگی جرم این توپ چقدر است؟
 (مرتبه بزرگی شعاع و جرم نوترون را به ترتیب 10^{-15}m و 10^{-27}kg در نظر بگیرید.)

$$\text{حجم نوترون } V_N = \frac{4}{3}\pi r^3 = \frac{4}{3} \times 3.14 (10^{-15})^3 = 4.19 \times 10^{-45} \simeq 10^{-45} \text{m}^3$$

$$\text{حجم توپ تنیس } V_B = \frac{4}{3}\pi r^3 = \frac{4}{3} \times 3.14 (3.2 \times 10^{-2})^3 = 1.37 \times 10^{-4} \simeq$$

$$10^{-4} \text{m}^3$$

$$\text{تعداد نوترون } n = \frac{V_B}{V_N} = \frac{10^{-4}}{10^{-45}} = 10^{41}$$

$$\text{مرتبه بزرگی جرم } M = n \times M_n = 10^{41} \times 10^{-27} = 10^{14} \text{kg}$$

۴. برای ${}_{82}^{208}\text{Pb}$ مطلوب است :

الف) تعداد نوکلئون‌ها ب) تعداد نوترون‌ها

پ) بار الکتریکی خالص هسته

$$A = Z + N$$

$$A = 208 \quad \Rightarrow \quad N = 208 - 82 = 126 \quad \text{تعداد نوترون}$$

$$Z = 82$$

$$q = ze = 82 \times 1.6 \times 10^{-19} = 131.2 \times 10^{-19} \text{ C}$$

۳. در هر یک از موارد زیر نماد X چه عنصری را نشان می‌دهد و در هسته هر یک چند نوترون وجود دارد؟ در صورت لزوم از جدول تناوبی استفاده کنید.

$${}_{78}^{195}X = {}_{78}^{195}\text{Pt} \Rightarrow N = A - Z = 195 - 78 = 117$$

$${}_{16}^{32}X = {}_{16}^{32}\text{S} \Rightarrow N = A - Z = 32 - 16 = 16$$

$${}_{39}^{61}X = {}_{29}^{61}\text{S} \Rightarrow N = A - Z = 61 - 29 = 32$$

۱۴. آیا می توان ایزوتوپ $^{61}_{25}X$ را با روش شیمیایی از ایزوتوپ $^{59}_{25}X$ جدا کرد؟ از ایزوتوپ $^{61}_{26}Y$ چطور؟ پاسخ خود را توضیح دهید.

هسته های $^{61}_{25}X$ و $^{59}_{25}X$ ایزوتوپ های یک عنصر شیمیایی هستند زیرا عدد اتمی (Z) یکسانی دارند ولی در تعداد نوترون یا عدد جرمی تفاوت دارند از طرفی عناصری که ایزوتوپ هستند خواص شیمیایی یکسانی دارند و به روش شیمیایی قابل تفکیک نیستند و فقط از روش های فیزیکی با توجه به تفاوت جرم می توان این دو ایزوتوپ را از هم جدا کرد.

از طرفی $^{61}_{25}X$ و $^{61}_{26}Y$ عدد اتمی متفاوتی دارند بنابراین خواص شیمیایی متفاوتی دارند پس با روش های شیمیایی قابل تفکیک هستند.

جای خالی در فرایندهای واپاشی زیر نشان‌دهنده یک یا چند ذره α ، β^+ یا β^- است. در هر واکنش، جای خالی را کامل کنید.

$$\begin{cases} {}_{82}^{311}\text{Pb} \Rightarrow {}_{83}^{311}\text{Bi} + X \\ 311 = 311 + A \Rightarrow A = 0 \Rightarrow x = {}_{-1}^0\text{B} \\ 82 = 83 + Z \Rightarrow Z = -1 \end{cases}$$

$$\begin{cases} {}_{6}^{11}\text{C} \Rightarrow {}_{3}^{11}\text{B} + X \\ 11 = 11 + A \Rightarrow A = 0 \Rightarrow x = 3 {}_{-1}^0\text{B} \\ 6 = 3 + Z \Rightarrow Z = 3 \end{cases}$$

$$\begin{cases} {}_{90}^{231}\text{Th} \Rightarrow {}_{90}^{231}\text{Th} + X \\ 231 = 231 + A \Rightarrow A = 0 \Rightarrow x = {}_0^0\gamma \\ 90 = 90 + Z \Rightarrow Z = 0 \end{cases}$$

$$\begin{cases} {}_{9}^{18}\text{F} \Rightarrow {}_{8}^{18}\text{O} + X \\ 18 = 18 + A \Rightarrow A = 0 \Rightarrow x = {}_{+1}^0\text{B} \\ 9 = 8 + Z \Rightarrow Z = 1 \end{cases}$$

۷. هسته دختر به دست آمده از هر یک از واپاشی های زیر را به صورت A_ZX مشخص کنید.

الف) ${}^{242}_{94}\text{Pu}$ واپاشی α انجام دهد.

ب) سدیم ${}^{24}_{11}\text{Na}$ واپاشی β^- انجام دهد.

پ) نیتروژن ${}^{13}_7\text{N}$ واپاشی β^- انجام دهد.

ت) ${}^{15}_8\text{O}$ واپاشی β^+ انجام دهد.

$$\begin{cases} {}^{342}_{94}\text{Pu} \Rightarrow {}^{238}_{92}\text{u} + x \\ 342 = 238 + A \Rightarrow A = 4 \Rightarrow x = {}^4_2\text{He} \\ 94 = 92 + Z \Rightarrow Z = 2 \end{cases}$$

$$\begin{cases} {}^{24}_{11}\text{Na} \Rightarrow {}^{24}_{12}\text{C} + x \\ 24 = 24 + A \Rightarrow A = 0 \Rightarrow x = {}^0_{-1}\text{B} \\ 11 = 12 + Z \Rightarrow Z = -1 \end{cases}$$

$$\begin{cases} {}^{13}_7\text{N} \Rightarrow {}^{13}_8\text{O} + x \\ 13 = 13 + A \Rightarrow A = 0 \Rightarrow x = {}^0_{-1}\text{B} \\ 7 = 8 + Z \Rightarrow Z = -1 \end{cases}$$

$$\begin{cases} {}^{15}_8\text{O} \Rightarrow {}^{15}_7\text{N} + x \\ 15 = 15 + A \Rightarrow A = 0 \Rightarrow x = {}^0_{+1}\text{B} \\ 8 = 7 + Z \Rightarrow Z = 1 \end{cases}$$

✓ سرب ${}_{82}^{207}\text{Pb}$ هسته دختر پایداری است که می تواند از واپاشی α یا واپاشی β^- حاصل شود. فرایندهای مربوط به هر یک از این واپاشی ها را بنویسید. در هر مورد هسته مادر را به صورت ${}^A_Z\text{X}$ مشخص کنید.

$$\begin{cases} {}^A_Z\text{X} \Rightarrow {}^{207}_{82}\text{Pb} + {}^4_2\text{He} \\ A = 207 + 4 = 211 \\ Z = 82 + 2 = 84 \end{cases} \Rightarrow {}^A_Z\text{X} = {}^{211}_{84}\text{Po}$$

$$\begin{cases} {}^A_Z\text{X} \Rightarrow {}^{207}_{82}\text{Pb} + {}^0_{-1}\text{B} \\ A = 207 + 0 \Rightarrow A = 207 \\ Z = 82 - 1 = 81 \end{cases} \Rightarrow {}^A_Z\text{X} = {}^{207}_{81}\text{Tl}$$

۱. نپتونیم ${}^{237}_{93}\text{Np}$ ایزوتوپی است که در راکتورهای هسته‌ای تولید می‌شود. این ایزوتوپ ناپایدار است و واپاشی آن از طریق گسیل ذرات α ، β ، α و α صورت می‌گیرد. پس از وقوع تمام این واپاشی‌ها، عدد اتمی و عدد جرمی هسته نهایی چقدر است؟

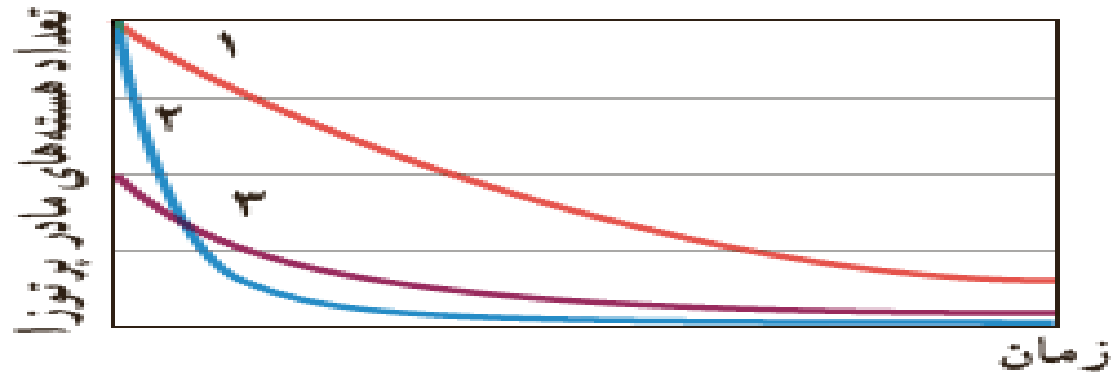
مرحله اول: تابش آلفا و بتای منفی

$$\begin{cases} {}^{237}_{93}\text{Np} \Rightarrow {}^A_Z\text{X} + 3({}^4_2\text{He}) + {}^0_{-1}\text{B} \\ 237 = A + 3 \times 4 + 0 \Rightarrow A = 225 & \Rightarrow {}^A_Z\text{X} = {}^{225}_{88}\text{X} \\ 93 = Z + 3 \times 2 - 1 \Rightarrow z = 88 \end{cases}$$

مرحله دوم: تابش آلفا و بتای مثبت

$$\begin{cases} {}^{237}_{93}\text{Np} \Rightarrow {}^A_Z\text{X} + 3({}^4_2\text{He}) + {}^0_{+1}\text{B} \\ 237 = A + 3 \times 4 + 0 \Rightarrow A = 225 & \Rightarrow {}^A_Z\text{X} = {}^{225}_{86}\text{X} \\ 93 = Z + 3 \times 2 + 1 \Rightarrow z = 86 \end{cases}$$

۹. شکل زیر نمودار تغییرات تعداد هسته‌های مادر پرتوزای سه نمونه را بر حسب زمان نشان می‌دهد. نیمه‌عمر این سه نمونه را با هم مقایسه کنید.

با توجه به تعریف نیمه‌عمر و نمودارهای مقابل می‌توان نتیجه گرفت که:

$$T_2 < T_3 < T_1$$

(10) وقتی موجود زنده‌ای می‌میرد، مقدار کربن پرتوزای به تله افتاده در موجود غیرزنده، با نیمه‌عمر 5730 سال رو به کاهش می‌گذارد. کربن 14 موجود در یک نمونه زغال قدیمی، $1/56$ درصد (معادل $\frac{1}{64}$) مقدار عادی کربن 14 موجود در زغالی است که تازه تولید

شده است. سن تقریبی این زغال قدیمی چقدر است؟

$$N = \frac{N_0}{2^n} \Rightarrow \frac{1}{64} N_0 = \frac{N_0}{2^n} \Rightarrow 2^n = 64 = 2^6 \Rightarrow n = 6$$

تعداد نیمه عمرها $n = 6$

$$t = nT \Rightarrow t = 6 \times 5730 = 34380 \text{ years}$$

II. نیمه عمر بیسموت ۲۱۲ حدود ۶۰ دقیقه است. پس از گذشت چهار ساعت، چه کسری از ماده اولیه، در نمونه‌ای از این بیسموت، باقی می‌ماند؟

$$\text{روش اول} \begin{cases} T = 60 \text{ min} \\ t = 4h = 240 \text{ min} \Rightarrow t = nT \Rightarrow 240 = n \times 60 \Rightarrow n = 4 \\ N = ? \end{cases}$$

$$N = \frac{N_0}{2^n} = \frac{N_0}{2^4} = \frac{1}{16} N_0$$

$$\text{روش دوم} \quad N_0 \xrightarrow{1T} \frac{N_0}{2} \xrightarrow{2T} \frac{N_0}{4} \xrightarrow{3T} \frac{N_0}{8} \xrightarrow{4T} \frac{N_0}{16}$$

۱۲. معادله زیر بخشی از واکنشی را نشان می‌دهد که در یک راکتور هسته‌ای روی می‌دهد.

الف) اهمیت عددهای ۲۳۵ و ۹۲ را توضیح دهید.

ب) نیمه عمر اورانیوم طولانی می‌باشد و پرتوزایی آن به کندی رخ می‌دهد وقتی نوترون کند به

${}_{92}^{235}\text{U}$ برخورد می‌کند جذب هسته آن می‌شود افزایش انرژی باعث حرکت نوسانی هسته

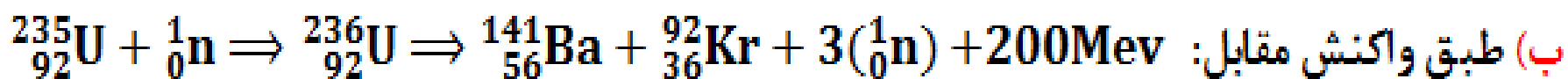
(کشیدگی) می‌گردد هنگام انبساط نیروی دافعه الکتریکی (بین ۹۲ پروتون) بر نیروی هسته‌ای

قوی (بین ۲۳۵ نوکلئون) غلبه می‌کند و شکنندگی توازن نیروها را نشان می‌دهد.

۱۳. معادله زیر بخشی از واکنشی را نشان می‌دهد که در یک راکتور هسته‌ای روی می‌دهد.

ب) اتم‌های ${}_{92}^{236}\text{U}$ ناپایدارند و خود به خود به قطعه‌هایی کوچک‌تر همراه با تعدادی نوترون سریع (بین ۲ تا ۵ عدد) و مقدار زیادی انرژی واپاشیده می‌شود. این فرایند چه نام دارد و انرژی آزاد شده در این فرایند چگونه تعیین می‌شود؟

ملاحظه می‌شود که ${}_{92}^{236}\text{U}$ ناپایدار است و به عناصر کوچکتر تبدیل می‌شود این فرایند شکافت

هسته‌ای نام دارد و انرژی آزاد شده بر اساس رابطه $E = \Delta mc^2$ بدست می‌آید (Δm اختلاف

جرم هسته اولیه و جرم نوکلئونهای تولید شده)

۱۲. معادله زیر بخشی از واکنشی را نشان می‌دهد که در یک راکتور هسته‌ای روی می‌دهد.

پ) اورانیم ۲۳۵ عمدتاً نوترون‌های با تندی کم را جذب می‌کند تا نوترون‌های سریع را. توضیح دهید چگونه تندی نوترون‌ها را در قلب راکتور کم می‌کنند.

پ) در قلب راکتورها از مواد کندساز نوترونی مانند آب معمولی (H_2O)، آب سنگین (D_2O) و یا

گرافیت (اتم‌های کربن) استفاده می‌شود. هسته موادی مانند کربن سبک هستند اگر یک نوترون

به آنها برخورد کند انرژی جنبشی قابل ملاحظه‌ای را به آنها انتقال می‌دهند و با سرعت و انرژی

کمتری باز می‌گردند.

۱۲. معادله زیر بخشی از واکنشی را نشان می‌دهد که در یک راکتور هسته‌ای روی می‌دهد.

ت) چگونه تولید انرژی را در قلب راکتور کنترل می‌کنند؟

ت) در قلب راکتور برای کنترل انرژی تولید شده از میله‌های کنترل مانند کادمیم یا بور استفاده

می‌شود و این مواد می‌توانند سرعت فرایند شکافت راکتور کنند. این مواد با کنترل تعداد

نوترون‌های آزاد شده آهنگ انجام فرایند را کاهش می‌دهند تا از انفجار یا ذوب شدن راکتور بر

اثر آزاد شده انرژی جلوگیری کنند.

۱۳. معادله زیر بخشی از واکنشی را نشان می‌دهد که در یک راکتور هسته‌ای روی می‌دهد.

ث) واکنش زنجیری را توضیح دهید.

ث) وقتی یک نوترون کند به ${}_{92}^{235}\text{U}$ برخورد می‌کند تبدیل به ${}_{92}^{236}\text{U}$ می‌گردد و از آنجایی که

${}_{92}^{236}\text{U}$ ناپایدار است شکافت می‌شود و تعدادی نوترون همراه محصولات ایجاد می‌شود و

نوترونهای تولید شده بار الکتریکی ندارند جذب هسته‌های دیگر می‌شوند و شکافت‌های

دیگری را بوجود می‌آورند و این روند را واکنش زنجیره‌ای گویند.

۱۳. معادله زیر بخشی از واکنشی را نشان می‌دهد که در یک راکتور هسته‌ای روی می‌دهد.

ج) انرژی به صورت گرما در قلب راکتور تولید می‌شود. چگونه گرما از قلب راکتور گرفته و به انرژی الکتریکی تبدیل می‌شود؟

ج) از طریق آب با فشار زیاد گرمای تولید شده جذب می‌شود و آب بدون جوشیدن به دمای

بالتر می‌رسد و این جریان آب را از راکتور خارج و به سامانه دیگری انتقال می‌دهند و سپس

آنها گرم می‌کنند تا بخار تولید شود و این بخار توربین را بکار می‌اندازد و سبب کار افتادن مولد

الکتریسیته می‌شود.

III. معادله زیر بخشی از واکنشی را نشان می‌دهد که در یک راکتور هسته‌ای روی می‌دهد.

چ) هنگامی که میله‌های سوخت از مرکز راکتور بیرون کشیده می‌شوند، آنها «پرتوزا» و «ایزوتوپ»هایی با «نیمه‌عمر» طولانی هستند. واژه‌های داخل گیومه را توضیح دهید.

چ) پرتوزای: عناصری که با تابش خودبخودی پرتو از هسته خود، به عناصر دیگری تبدیل شوند
پرتوزا گویند.

ایزوتوپ: هسته‌های عناصری که عدد اتمی یکسان ولی عدد جرمی متفاوتی دارند ایزوتوپ گویند.

نیمه‌عمر: مدت زمانی که طول می‌کشد تا نیمی از هسته‌های عناصر رادیواکتیو متلاشی شود را نیمه‌عمر گویند.

۱۳۰ الف) حدود ۰/۷ درصد اورانیوم موجود در سنگ معدن طبیعی اورانیم از ایزوتوپ ۲۳۵ تشکیل شده است. در هر واکنش شکافت حدود 200 MeV انرژی آزاد می‌شود. فرض کنید تمامی ایزوتوپ ۲۳۵ موجود در یک کیلوگرم از این اورانیم بتواند بر اثر شکافت، انرژی خود را آزاد کند. مقدار این انرژی بر حسب مگاالکترون ولت (MeV) و ژول (J) چقدر است؟

ب) با سوختن هر کیلوگرم زغال سنگ، حدود 30 MJ انرژی

گرمایی آزاد می‌شود. چند کیلوگرم زغال سنگ باید بسوزد تا معادل انرژی به دست آمده در قسمت الف، انرژی تولید شود؟

$$\text{الف) } m = 0.7\% \times 1 = \frac{7}{1000} \text{ kg} = 7 \text{ gr}$$

مقدار $^{235}_{92}\text{U}$ موجود در یک کیلوگرم $^{238}_{92}\text{U}$

$$n = \frac{M}{M} = \frac{7}{235}$$

تعداد مولهای $^{235}_{92}\text{U}$

$$N = nN_a = \frac{7}{235} \times 6.02 \times 10^{23} \simeq 1.79 \times 10^{22}$$

تعداد اتم‌های $^{235}_{92}\text{U}$

$$E = 1.79 \times 10^{22} \times 200 = 358 \times 10^{22} \text{ MeV}$$

$$E = 358 \times 10^{22} \times 1.6 \times 10^{-19} = 572.8 \times 10^3 \text{ Mj}$$

$$\text{ب) } m = \frac{573 \times 10^3}{30} = 19 \times 10^3 \text{ kg}$$

زغال سنگ

۱۴. یکی از واکنش‌های ممکن در شکافت ${}_{92}^{235}\text{U}$ ، داده شده است. در این واکنش عدد اتمی Z ، عدد جرمی A و عنصر X را در ${}_{Z}^AX$ تعیین کنید.

در صورت لزوم از جدول تناوبی کمک بگیرید.

$$\begin{cases} 1 + 235 = 132 + A + (4 \times 1) \Rightarrow A = 99 \\ 0 + 92 = 51 + Z + 4 \times 0 \Rightarrow Z = 41 \end{cases} \Rightarrow {}_{41}^{99}\text{X} = {}_{41}^{99}\text{Nb}$$

۱۵. در واکنش زیر چه تعداد نوترون تولید می شود؟

$$\begin{cases} {}^1_0n + {}^{235}_{92}\text{U} \Rightarrow {}^{132}_{50}\text{Sn} + {}^{101}_{42}\text{MO} + x({}^1_0n) \\ 1 + 235 = 123 + 101 + x \Rightarrow x = 2 \end{cases}$$

۱۹. بازده نیروگاه هسته‌ای بوشهر حدود ۳۵ درصد است. یعنی ۶۵ درصد انرژی حاصل از شکافت ایزوتوپ اورانیم ۲۳۵، به صورت گرما تلف و حدود ۳۵ درصد آن، به انرژی الکتریکی تبدیل می‌شود. با توجه به اینکه در هر شکافت حدود 200 MeV انرژی آزاد می‌شود، چند کیلوگرم اورانیم ۲۳۵ در سال شکافت پیدا می‌کند؟ (فرض کنید نیروگاه در طول سال با توان پایدار ۱۰۰۰ مگاوات کار می‌کند.)

$$P_{\text{out}} = 1000 \text{ MW} = 10^9 \text{ W}$$

$$E_0 = 200 \text{ MeV} = 2 \times 10^8 \times 1.6 \times 10^{-19} \text{ J} = 3.2 \times 10^{-11} \text{ J}$$

$$R_a = \frac{E_{\text{out}}}{E_{\text{in}}} \Rightarrow 0.35 = \frac{P_{\text{out}} \times t}{N \times E_0} \Rightarrow 0.35 = \frac{10^9 \times 1}{N \times 3.2 \times 10^{-11}}$$

$$\Rightarrow N = 8.92 \times 10^{19}$$

$$n = \frac{N}{N_a} = \frac{8.92 \times 10^{19}}{6.02 \times 10^{23}} \simeq 1.48 \times 10^4 \text{ mol}$$

$$m = n \times M_u = 1.48 \times 10^4 \times 235$$

$$= 3.48 \times 10^{-2} \text{ gr}$$

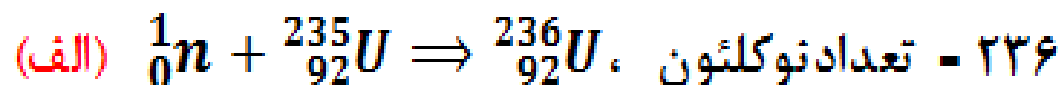
$$M_t = m \times t = 3.48 \times 10^{-2} \times (365 \times 24 \times 3600)$$

$$= 1.09 \times 10^6 \text{ gr} \simeq 1090 \text{ kg}$$

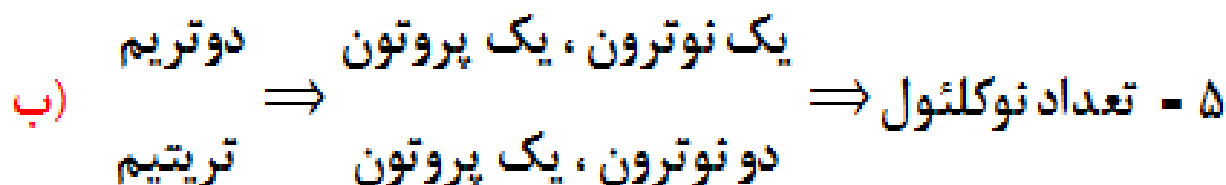
۱۷. انرژی آزاد شده در هر واکنش شکافت اورانیم ^{235}U با یک نوترون کند حدود $202/5 \text{ MeV}$ و در هر واکنش گداخت دوتریم با تریتم حدود $17/6 \text{ MeV}$ است.

الف) تعداد نوکلئون‌های شرکت‌کننده در هر واکنش شکافت چقدر است؟ انرژی آزاد شده به ازای هر نوکلئون را حساب کنید.
ب) تعداد نوکلئون‌های شرکت‌کننده در هر واکنش گداخت چقدر است؟ انرژی آزاد شده به ازای هر نوکلئون را حساب کنید.

پ) نتیجه‌های قسمت (الف) و (ب) را با یکدیگر مقایسه کنید. با توجه به نیاز روزافزون بشر به انرژی، و با توجه به اینکه مواد قابل شکافت مانند ^{235}U به مقدار بسیار کمی در طبیعت وجود دارد ولی دوتریم به طور فراوان در آب اقیانوس‌ها و دریاها موجود است و جدا کردن آن از هیدروژن معمولی آسان و کم‌هزینه است، اهمیت این مقایسه را توضیح دهید.

$$E = \frac{202.5MeV}{236} = 0.86MeV \text{ انرژی آزاد شده}$$

$$E = \frac{17.6MeV}{5} = 3.52MeV \text{ انرژی آزاد شده}$$

پ) مقایسه انرژی های قسمت الف و ب نشان می دهد که انرژی آزاد شده به ازای هر نوکلئون در

واکنش گداخت خیلی بیشتر از واکنش شکافت است با توجه به انرژی آزاد شده در واکنش

گداخت و فراوان بودن منابع در این واکنش، سرمایه گذاری برای تولید انرژی از طریق راکتورهای

گداخت در دستور کار خیلی از کشورهای پیشرفته قرار گرفته است.